

МУЗИКА ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В РОБОТІ МУЗИЧНОГО КЕРІВНИКА

Марина Лебединська

Дошкільний вік – важливий період у житті людини. У віці від 3 до 7 років формується основа майбутньої особистості, задатки фізичного, розумового, морального розвитку дитини. Виховання дітей на культурно-історичній спадщині, на національних традиціях українського народу є одним з пріоритетних напрямків сучасного дошкільного виховання.

Удосконалення суспільства здійснюється через систематичну й спрямовану роботу над розвитком і становленням особистості. І зараз уже ні в кого не викликає сумніву твердження про те, що дітей треба більше знайомити з культурними традиціями, ніж із політичними подіями. Виховувати малят слід на зразках народної творчості, прилучаючи їх до джерел народної мудрості і культури, плекаючи щиру любов до рідного краю. У процесі оновлення змісту освіти варто глибоко усвідомлювати, що кожна цивілізована нація виховує підростаючі покоління на своїх вищих культурно-історичних здобутках, на героїзмі предків. Сучасний світ пропагандує певний стиль культури, певний стиль музики, певний стиль поведінки молодої людини. Цей стиль не є ідеальним з точки зору класичної культури поведінки. Тож ми, педагоги, повинні з самого малечку привити дітям певні ідеали поведінки і культури, в тому числі і певний музичний смак. У своїй роботі з цього питання музичний керівник повинен звернутись саме до народної культури .

Питанням використання культурно-історичної спадщини України під час виховання дітей дошкільного віку займалися А.Богуш, А. Лотоцький, М. Стельмахович, Т. Юхимець. Зважаючи на те, що на сьогоднішній день ми маємо недостатню кількість праць, що б відображали особливості використання культурно-історичної спадщини України саме в роботі музичного керівника, автор статті ставить *за мету* проаналізувати особливості її використання під час музичного виховання дітей в дошкільному закладі.

У сучасній Україні розбудова системи виховання потребує відновити культурні, моральні, трудові, мистецькі, духовні й інші народні традиції. Слід зазначити, що музика була і є невід'ємною частиною усіх цих традицій. Вона супроводжувала людину протягом всього життя. Усе, що пережив наш народ на шляху свого становлення – від племені до нації, його найперші вірування, звичаї, обряди, довкілля, характерна праця, любов і врода, всі пов'язані з цим почуття виливались у пісні і там надійно зберігалися. Бо з пісні слова не викинеш, а пісня передавалася з уст в уста і від покоління до покоління [11] .

Вже покидаючи материнську утробу немовля ставало частинкою найскладнішої системи світів, які перетинаються, взаємодіють. У практиці родинного виховання залучення дитини до цієї системи починалося з маминої колискової, у якій народ опоетизував природу, любов і ніжність, людяність і добро. У своїй роботі музичний керівник звертається до колискової пісні під час звичайних занять у розспівках і під час співу пісень, організовуючи тематичні заняття з теми «Коліскова пісня», «Мамина світлиця», «Мамина пісня», під час розваг з даної тематики [1, 238]. Усвідомлення дитиною власного «Я» було необхідним для нормального розвитку, тому не випадково в народній культурі цей процес контролювався традицією. З покоління в покоління передавалися образні, римовані тексти забавлянок, ігор, потішок, які легко запам'ятовувалися. Забавлянки є невід'ємною частиною музичних занять у ясельних групах і групах молодшого дошкільного віку [18, 6].

Мати називали «богинею роду», Берегинею. Мати виховувала у дитини лагідність, любов, чуйність, теплоту. Безмежна любов матері ставала прикладом для дитини. Усвідомлення матір'ю необхідності захисту України від чужеземних загарбників, виживання в тяжких, не рідко екстремальних умовах обумовлювало те, що вона виробляла у своїх синів мужність, твердість і рішучість, інші вольові якості характеру. Все найрідніше, найдорожче, наймиліше увібрало в себе це дивовижне, містке, сонячне слово, перше слово, яке з радісною усмішкою вимовляє дитина. Походить воно від дитячого лепету «ма-ма-ма». Ідеал матері, яка виносить свою дитину під своїм серцем і призводить на світ, зігріває теплом, ласкою і палкою любов'ю, виховує в ній доброту і світлий розум, плекає чуйність і доброзичливість. Мати – перший педагог, від якого розпочався родовід, вихователь та й саме виховання, і її ніким замінити не можна [17, 131-134]. Найчастіше в народних піснях згадується образ матері-наставниці, яка всю себе віддає вихованню дитини. Тож у багатьох з них згадується про те, що першою вчителькою дівчини – майбутньої господині – була рідна мати. У роботі з дошкільниками народні пісні про маму широко використовуються музичним керівником під час підготовки до таких свят як свято Матері, родинних свят, тематичних занять.

Українська культурно-історична спадщина дає самобутнє трактування статусу і ролі, насамперед, батька в навчанні і вихованні дітей. Батько – це захисник сім'ї, роду, творець історії, державності. У народному фольклорі він символізує для дитини високий і незаперечний взірець стійкості, мужності і відваги, непорушний авторитет у ставленні до родини, громадських справ, потреб народу. В часи національно-визвольних змагань слово і позиція батька – це поклик століть, голос совісті предків, від яких естафета вільного життя передається його синам і онукам. Українська сімейна педагогіка так виховує дітей, що вони в словах, справах і вчинках батька відчують і сприймають як святу «золоту нитку історії», переривати яку – найтяжчий злочин і гріх. Батько формував у сина твердість, витривалість, уміння долати будь-які життєві труднощі, складності, а також незламність, цілеспрямовано загартовував його тіло, виховував мужній характер, лицарські якості [23, 8].

Всі ці риси музичний керівник виховує у хлопців через систематичну роботу під час занять, під час підготовок до родинних свят, до розваг «Козацькі забави» та ін. Взагалі рід в уяві українців підносився до небес і обожнювався, на що зорієнтовувалися діти та молодь. Але не менш важливими були й справи земні. Дитина змалку щоденно вбирала душею тепло любові батька й матері, ласку дідусів і бабусь, піклування старших братів і сестер. Дитина виховувалася в праці, в повазі та любові до неї. Підтримка родини означала, перш за все, берегти честь свого народу, його високий авторитет, радувати свій рід гарною поведінкою. Така риса вироблялася в дитини у контексті самого родинного життя, на основі щоденних справ і спостережень [9, 157]. В піснях яскраво відображені побутова та соціальна атмосфера життя народу, його розуміння честі, порядності у взаєминах молоді, в її стосунках із батьками. Життєва цінність людини вимірювалася ставленням до праці. Трудові пісні, що широко використовує музичний керівник у своїй роботі, допомагають засвоїти саме цю культурну традицію українського народу.

Яким же був побут українців? Простий люд, що жив у селах, хуторах, зимовниках, будував хати з глини. Підлога хати теж була глиняною. Її устиляли травами, а під сволок вішали лікарські рослини. Невеликі вікна зберігали прохолоду влітку і тепло взимку. Ось як описували житло українців мандрівники того часу: «Живуть в чистих хатах. Не задовольняються тим, що раз на тиждень миють їх, але ще й раз на два тижні їх білять. Тому їх хати виглядають білими, наче свіжовибілене полотно. На запитання, чому хати побілені, говорили, що не москалі, а любимо чистоту». Своє житло жінки прикрашали саморобними килимами, які могли зробити навіть молоді господині. Майстрині збирали необхідні трави, з яких готували фарбу для вовняної пряжі. Коли пряжа була пофарбована, жінки з неї ткали килими з чудовими візерунками.

Існували певні традиції обирання місця для нової оселі: обирали майданчик, визначали чотири кути майбутньої хати, робили на їх місці заглиблення, у кожне з вечора насипали по пригоршні жита. Ранком обстежували купки зерна. Якщо купки збереглися, тут і ставили дім. І навпаки, коли не знаходили зерна, це сприймали як знак того, що не до вподоби це місце домовику, чекають тут на людей лише збитки. Ще примічали: як десь постійно любить лежати худоба, там і сприятливе місце для оселі.

Хата мала світлицю (залу, велику хату) та кухню (ванкір, теплушку, алькір, боківку). Кожна хата мала сіни, а в сінях – відокремлені комори. Продовження хати – ганок (крильце). Двір огороджували тином чи парканом. У дворі – хлів, стайня, стебок, льох, комори. На тину чи на кілочках сушилися глечики, горщики. Традиційним оформленням житла була піч. У хаті – довгі лави та ослінчики. Лава несла значне функціональне навантаження: на ній сиділи гості і члени сім'ї, вночі на ній спали. У кутку хати по діагоналі від печі стояв стіл. Таке розташування визначалося кількома його функціями – тут працювали, відзначали урочистості, споживали їжу, тому й ставили його у чистій та освітленій частині житлового приміщення. По діагоналі від печі влаштовували

парадний кут (окуть), в якому вивішували ікони (образи), прикрашені квітами, лампадкою, покутніми рушниками [1, 379]. .

У своїй роботі з побутовими народними обрядами музичний керівник знайомить дітей під час таких розваг як «Квітчання печі» тощо. Неодмінною прикрасою кожної хатини були вишиті рушники. У побуті їх використовували не тільки у прямому значенні, а й для прикрашання ікон, накривання лав. Простий, скромно оздоблений рушник висів у кожній сільській хаті біля порога на кілочку. Ним витирали руки, з ним доїли корову, поралися біля печі. Була традиція накривати рушником хліб на столі. Кожна дівчина готувала собі заздалегідь весільний рушник. У нього вкладалося багато дівочих мрій про одруження, щасливе сімейне життя. Була поширена традиція перев'язувати рушниками сватів в разі згоди дівчини на одруження. Під час шлюбу неабияке значення мав вишитий рушник, на якому стояли молоді під вінцем [22, 27]. Розваги, що проводить музичний керівник «Українські рушники-скарби народні навіки», «Мамина світлиця» знайомить малят саме з народною вишивкою.

Багатий наш народ на календарні свята і обряди, що свідчать: наші пращури були працелюбними хліборобами, які любили і шанували природу, вели спостереженні, і все це зумовлювало позитивні зміни у трудовій діяльності. А як багато святкувалися свята: Великдень, Трійця, Івана Купала. Пишними були Різдвяні свята: варили кутю і колядували. Взагалі народно-календарні свята мали великий виховний вплив, оскільки були пов'язані з господарською діяльністю. Окрім цього, вони формували духовну культуру [8, 22]. Саме народні календарно-обрядові свята є основною складовою частиною роботи музичного керівника з дошкільниками по ознайомленню їх з культурно-історичною спадщиною українського народу. Це і «Свято врожаю, й «Андріївські вечорниці», «Миколай, іди до нас», «Різдвяне дійство», «Стрітення», «Весняночка прийшла», «Великдень іде» тощо.

Таким чином, проаналізувавши особливості використання культурно-історичної спадщини України саме в роботі музичного керівника, можна зробити висновок, що пісенно-музична спадщина – це основа культури українського народу, яка може використовуватися педагогом і під час музичних занять, і під час розваг, і під час тематичних заходів. Саме народна культура є тим стимулом, що активізує генетичну глибинну пам'ять людини у дошкільному дитинстві та у дорослому житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. – К.: Вища школа, 1994. – 398 с.
2. Левківський М.В. Історія педагогіки. – К., 2006. – С. 155-158.
3. Лотоцький А. Історія України для дітей. – Львів: Фенікс, 1990. – 237 с.
4. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка. – К., 1985. – С. 131-134.

5. Стельмахович М. Українці про сім'ю, рід і родинне виховання // Дошкільне виховання. – 1991. - № 12. – 6 с.
6. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К., 1978. – 22 с.
7. Товстий В.П. Іван Виготський. Петро Дорошенко. Кошовий отаман Іван Сірко. – Промінь, 2004. – С. 27-51.
8. Юхимець Т.О. Формування особистості дошкільника через знайомство з історичною спадщиною козацької доби. – Полтава, 2007. – 38 с.